

Відгук

офіційного опонента, кандидата філологічних наук

Муслієнко Олени Вячеславівни

на дисертаційне дослідження «СОЦІАЛЬНИЙ МІФ І ЙОГО ХУДОЖНЄ
ВТІЛЕННЯ У ДРАМАТУРГІЇ І. БАГРЯНОГО («МОРІТУРІ», «РОЗГРОМ»,
«ГЕНЕРАЛ»))» **Желновач Аліни Олександрівни**, подане на здобуття
наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності

10.01.01 – українська література.

Процес актуалізації персоналій та творів діаспори сприяють формуванню повної картини сучасної української гуманітаристики. Сказане повною мірою стосується постаті і творчого доробку Івана Багряного, які усе ще належно не відчитані. Іван Багряний – номінант на Нобелівську премію, лауреат Шевченківської премії (помертньо), поет, прозаїк, драматург, публіцист, художник – заслуговує повноформатних наукових студій, виконаних із залученням новітніх літературознавчих методик, зокрема, з'ясування домінантних рис соціального міфу та його художньої інтерпретації в драматургії І. Багряного. Завдання, які ставить собі за мету розв'язати (і успішно розв'язує) дисертантка, передбачають як стратегічні, так і тактичні дії. Обрана стратегія дослідження передбачає розбудову різновекторного семіотичного поля, у просторі якого й увиразнюється стратегія творення соціального міфу І. Багряним.

Запропонована до розгляду наукова робота вирізняється чіткою структурою, добре продуманою стратегією викладу, елегантністю стилю. Уже перший розділ роботи, у якому простежується рецепція п'єс «Морітурі», «Розгром», «Генерал» І. Багряного у літературознавстві демонструє вміння пошукачки структурувати, аналізувати матеріал, робити висновки. Прокоментований матеріал у розділі розгортається в історію формування

парадигми сприйняття творчості І. Багряного діаспорним та материковим літературознавством. Якщо у наукових статтях першого етапу (еміграційні критичні праці 1940–1980 рр.) ще не сприймали художні принципи драматурга, «у його п'єсах бачили невдалу архітектоніку, незрозумілий характер письма, тяжіння до фальшивості», у ідейно-тематичному модусі зауважували «домінування екзистенціалізму» та основну тему – «протистояння життя та смерті», що реалізувалися через систему персонажів. Далі, на другому етапі (80-ті – кінець 90-х років XX століття), як його визначає дисертантка, науковці більш детально окреслювали проблемно-тематичні площини творчості драматурга, наголошували на інтертекстуальності п'єс письменника (передусім це звернення до Біблії), аналізували певні складові поетики (система образів, специфіка художнього мовлення). І вже на третьому етапі (від 90-х років до сьогодні), на думку дослідниці, увага приділялась як вивченню творів діаспори і творчості І. Багряного у контексті, так і безпосередньому дослідженню творчості письменника. Саме на цьому етапі починає формулюватися думка про стильовий синкретизм (романтизм, реалізм, натуралізм, експресіонізм) І. Багряного. Однак, зауважує А. Желновач, «поза увагою науковців лишилися своєрідність концептуальної системи персонажів у представлених п'єсах, а також різногранний та глибокий матеріал, на якому постали сюжети творів «Морітурі», «Розгром» та «Генерал» [46].

Заявлені твори розглядаються у різних синхронних контекстах. Це, умовно кажучи, внутрішній (діаспорний) і зовнішній (материкова Україна) контексти. Якщо у першому з них (розділ 3 дисертаційного дослідження) простежується унікальність І. Багряного як митця і включеність його у спільну програму діаспори стосовно формування нових стандартів української літератури («Близнята ще зустрінуться» І. Костецького, «Шумлять жорна» У. Самчука та «Домаха» Л. Коваленко), то у другому (розділи 4,5) авторка вдається до співставлення із текстами, написаними у материковій Україні, де вектор зображуваного визначається точкою фокалізації автора як «іншого» щодо української дійсності періоду Другої світової війни («Вертеп» А. Любченка,

кіноповість «Україна в огні» О. Довженка). Така дослідницька траєкторія увиразнює діалогічну позицію І. Багряного, його послідовну налаштованість на творення соціального міфу, у якому формується образ України, як її хотів би бачити митець і міфологізований образ українського національного героя потенційно спроможного реалізувати проект створення модерної незалежної України (Микола Матяж із п'єси «Морітурі», Ольга Урбан із п'єси «Розгром», Сашко Прохода, Данило Лендер, Оксана з п'єси «Генерал»).

Переконливо визначена дослідницею типологія культурного героя в аналізованих текстах – загартовані випробуваннями та тортурами молоді інтелектуали, які чітко знають, якою має бути нова Україна, – дозволяють їй зробити висновок, що вони «перебирають на себе риси й персонажів міфології, і літератури та розцінюються як носії, символи певного типу культури, як центр координації світоглядних смислів вибраного етапу історії людства» [195]. Логіка всього дослідження, його призматика й різновекторний аналіз дозволяють шановній авторці переконливо стверджувати, що «з цієї позиції, жанрово всі три п'єси драматурга можна трактувати як модерне «житіє-мартирій».

Як справжнє глибоке наукове дослідження, запропонована дисертаційна робота ініціює низку міркувань, які б, можливо, прокоментувала здобувачка.

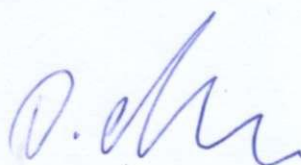
1. У літературі XX сторіччі міфологізм постав не тільки як художній прийом, але і як відбиток соціального світовідчуття, що й дозволяє Є. Мелетинському трактувати міфологізм літератури XX сторіччя одночасно як «прийом» і як «світогляд». Прошу дисертантку прокоментувати таке судження з рецензованої роботи «показано характер і образну специфіку використання соціального міфу в художньому тексті, переосмислення запозичених із нього мотивів, концепцій добра-зла, життя-смерті, образів-міфологем, сміхової культури відповідно до авторських завдань й поставлених проблем» []. Як нам варто сприймати у цьому контексті соціальний міф – як сталу структуру, яку можна «використовувати» чи як індивідуальну художню картину світу, яка оперує відомими матрицями і кодами?

2. О. Фрейденберг у монографії «Поетика сюжета і жанра» зауважувала, що образ двійника генетично пов'язаний із міфом про близнюків, і різноманітні його варіації обумовлюють практично всі сюжетні схеми. Образ двійника передбачає подвійність елементів, збалансовану симетрію і динамічну рівновагу протилежних сил. Хотілося б почути коментар дисертантки стосовно того, чи вважає вона пари Сашко Прохода – генерал Попов («Генерал»), Ольга Урбан - фельдкомендант герр Матіс («Розгром»), Штурман Матяж- слідчий Сергєєв («Морітурі») двійниками? Як такі групи персонажів формують ідейно-сміслові площини аналізованих творів І.Багряного?
3. Властивість літературних мотивів не тільки створювати універсальні образи, але і їх можливість повторюватися і варіюватися у новому контексті із збереженням семантичного ядра, що дозволяє структурувати «літературний міф», який постає як «друга реальність». Якщо зважити на частотність прямого (М.Хвильовий) і непрямого («Пригоди бравого вояка Швейка» (1920-1923) Я.Гашека, «Швейк у другій світовій війні» (1943) Б.Брехта) цитування в аналізованих творах, то постає питання про функцію «чужого слова» у п'єсах І.Багряного.
4. Міфопоетика нерозривно пов'язана із особистою мотивацією письменника до створення «неоміфологічних» текстів і інтерпретації міфологічних характерів. У процесі уважного читання дисертаційного дослідження виникає питання стосовно статусу художнього проекту письменника. Зокрема, чи можуть сприйматися аналізовані твори як художня реалізація І.Багряним соціального міфу про нову українську літературу, декларованого діаспорянами? Чи може автор у множині проявів розглядатися як культурний герой створюваного ним міфу?

Запропонована до розгляду кандидатська дисертація – сучасне наукове дослідження, виконе у річищі сучасних літературознавчих практик. Дисертація виконана на належному науковому рівні та відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт такого типу, зокрема, сформульованим у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.).

Методологічна вправність, логіка і послідовність викладу, різноплановий контекст дослідження засвідчують, що перед нами сформований науковець, впевнений літературознавець, що вповні заслуговує на присудження Желновач Аліні Олександрівні наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української і світової
літератури ХНПУ
ім. Г.С. Сковороди



О.В. Муслієнко

24.10.2018

